

SEMINÁŘ K DOKONČENÉMU MEZINÁRODNÍMU VÝZKUMU O DIFÚZI INOVACÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ

Na organizaci semináře ve Varšavě ve dnech 11.—16. února 1970 se podílely Evropské koordinační středisko pro výzkum a dokumentaci ve společenských vědách, zastoupené dr. R. Petrelou a Polská akademie věd, oddělení sociologie venkova Institutu filosofie a sociologie.

Účastníky byli koordinátoři tohoto výzkumného projektu (prof. H. Mendras z Paříže a prof. B. Gałęski z Varšavy) a řešitelé z jednotlivých zemí (Francie, Polsko, Československo a Rumunsko), participujících na projektu.

Vedoucím výzkumného týmu v Polsku byl prof. B. Gałęski a řešitelskou skupinu představovali dr. L. Szwengrubová a dr. W. Makarczyk. Vedoucím výzkumného týmu ve Francii byl prof. H. Mendras a výzkumný kolektiv zastupovala Maryvonne Bodiguel. Vedoucím výzkumného týmu v Rumunsku byl dr. M. Cernea a řešitelskou skupinu na semináři zastupovaly dr. E. Gheorghe a dr. M. Larionescu.

Vedoucím výzkumného týmu v ČSSR byl prof. J. Tauber a řešitelskou skupinu zastupovaly ing. V. Bubáková a ing. V. Tauberová.

Cílem tohoto setkání ve Varšavě byla závěrečná diskuse k teoretické interpretaci a metodě srovnání získaných dat z výzkumu ve jmenovaných zemích. Podkladem byly závěrečné zprávy, které jednotliví řešitelé předložili Evropskému koordináčnímu středisku.

*) Doklady Vsesojuznomu simpoziu po sociologických problemam sela. A. N. SSSR. Novosibirsk, 1968

Autoři projektu společně s R. Petrellou diskutovali o tom, zda je možné či nikoliv interpretovat mnohdy velmi nesrovnatelné výsledky z jednotlivých zemí v podobě komparační studie, dále formu závěrečného zpracování, publicitu studií atd. Též se hovořilo o námětech vhodných pro příští mezinárodní projekt.

Prof. Mendras hovořil o teoretických a metodologických otázkách při studiu difúze inovací. Zvláště zdůraznil otázku typologie současných společností a speciálně typ venkovských komunit. Důležitým faktorem pro konstrukci typů americké a evropské společnosti na jedné straně a typů východoevropské a západoevropské společnosti na druhé straně je faktor sociální struktury. Za diferencující znak jednotlivých typů pokládá rovněž kulturní pozadí. Sociální struktura a kulturní pozadí jsou rozlišujícími znaky v metodologii difúze inovací. Adekvátní metodologie by měla vycházet z typologie procesu rozhodování, čili typ procesu rozhodování určuje typ procesu difúze inovací a její metodologii.

Prof. Gałęski se zabýval problematikou výzkumu v socialistických zemích, speciálně v Polsku. Za určující proměnnou pro výstavbu metodologického aparátu pokládá rovněž typ rozhodování. Právě typ rozhodování, odlišný v různých socioekonomických systémech, způsobuje, že nemůžeme implantovat klasickou americkou metodologii o difúzi inovací, ale budovat svou vlastní. Analyzoval index innovačnosti, index racionality aj. Také předložil typologii úrovně rozhodování a typologii skupin, podílejících se na různých úrovních v procesu rozhodování.

Makarczyk přednesl polský metodologický experiment. Zabýval se zejména otázkou operacionalizace pojmu inovačnost, problematikou reliability empirických dat a stupněm konzistence odpovědi. Poukázal též na korelaci mezi racionalitou a konzistencí odpovědi. Výstižný výklad Makarczyka dal možnost nahlédnout do rozvinuté polské metodologie.

Georgehe analyzovala výsledky z výzkumu, který proběhl ve třech typech rumunských vesnic — ve vesnici s pokročilým družstvem, se zaostalým družstvem a ve vesnici s individuálně hospodařícími rolníky.

Bubáková vysvětlila orientaci čs. výzkumu, který se přednostně zaměřil na zemědělskou výrobu v družstvech. Zabývala se pojmem inovace (v souvislosti se zaváděním velkovýrobních technologií) a hodnocením zaváděných inovací na základě ekonomického měřítka. Čs. výzkum byl zaměřen nejen na zjišťování inovátorů a leadrů mezi vedoucími pracovníky, ale též mezi řadovými pracovníky.

Tauberová hovořila o modifikaci čs. varianty výzkumné metody a o teoretických premisách, jež indikují modifikovaný model časových stadií difúze inovací. Důležitými faktory pro konstrukci modelu je systém roz-

hodování v družstvech, stupeň vzdělání osob, jež rozhodují a podíl osob, jež přenášejí informace mezi vysokými a nízkými statusy v družstvu.

Diskuse o interpretaci a finálním zpracování mezinárodního projektu vyústily v teoretické a organizačně praktické závěry. Teoretické závěry je možno shrnout do těchto tezí:

1. Základní myšlenka projektu:

Typ socioekonomickopolitického systému společně s kulturním pozadím (jako je stupeň akulturace) jsou relevantní pro sestavování metodologie difúze inovací. (Náš výzkumný projekt reprezentuje „evropskou školu“ difúze inovací.) Tato teoretická premisa se stala základem pro východiskovou hypotézu.

Operační hypotézy — volně řečeno — zněly:

a) Proces difúze inovací je více ovlivněn stupněm vzdělání eventuálních příjemců.

b) Proces difúze inovací je ovlivněn objektivním rámcem, daným dominantním typem procesu rozhodování v jistém socioekonomickém systému.

2. Verifikace hypotéz a metoda srovnání:

Právě proto, že hypotézy byly ověřovány v různých typech venkovských společností, sociálně diferencovaných na základě fenoménů nejen kulturních, ale i ekonomických a politických, získali jsme ze zúčastněných zemí soubory informací navzájem velmi málo srovnatelné. Mendras navrhuje metodu prosté komparace na základě konstrukce quasi srovnatelných souborů, tzv. bloky srovnatelné informace. Jedním takovým blokem může být informace o francouzském rolníkovi, která ověřuje první hypotézu. Jiným blokem je informace o rumunském a polském individuálním rolníkovi, která sice ověřuje druhou hypotézu, ale také významně pozitivně koreluje s faktorem vzdělání. Tento blok představuje mezi typ mezi první uvedeným blokem a jeho inverzí v podobě dalšího (třetího) bloku informací o družstevním československém, polském a rumunském rolníkovi, který ověřuje druhou hypotézu. (V Polsku a Rumunsku byli objektem výzkumu družstevně i individuálně hospodařící rolníci.)

Organizačně pracovní závěry shrnul Petrella takto:

— Jednotliví řešitelé vypracují teoretickometodologické studie v rozsahu 20–30 str., které budou postupně publikovány, neboť bylo zjištěno, že koncepce výzkumů v jednotlivých zemích je natolik rozdílná, že neumožňuje konzistentní komparaci.

Zatím byly předloženy studie francouzských kolegů: Jacques Ma ho „Teoretický přínos průzkumů šíření inovací ve venkovském prostředí“ a Maryvonne Bodiguel „Difúze zemědělských inovací ve čtyřech francouzských vesnicích“, dále studie W. Makarczyka „Experiment s opakovanými rozhovory“.

— Samostatně vyjdou výsledky empirických údajů z výzkumů ve Francii, v Polsku, Česko-

slovensku a Rumunsku redakční úpravou jednotlivých závěrečných zpráv.

— Evropské koordinační středisko připravuje bibliografii všech prací a článků, které se týkají projektu difúze zemědělských inovací.

— Publikaci o teorii a metodologii výzkumu difúze zemědělských inovací připraví Ga-
ł ę s k i a M e n d r a s. (Vyjde asi za rok.)

Seminář uzavřel prof. M e n d r a s a předložil aktuální náměty, které by popř. mohly být tématem dalšího mezinárodního projektu (změna životních popř. kulturních hodnot ve venkovské komunitě, typologie venkovských komunit, kovorolnická hospodářství, futurologické studie o venkovském společenství).

Ing. Věra Tauberová